

УДК 338.1+330.322

JEL classification: G31

Скоробогатова Н.Є.

канд. економ. наук, доцент

ORCID ID: 0000-0002-2741-7629

Потапова В. П.Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙ У ФОРМУВАННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

ROLE OF INVESTMENTS IN FORMATION OF ECONOMIC GROWTH OF UKRAINE

У статті досліджено вплив обсягів залучення інвестицій на економічне зростання країн світу та України. На основі опрацювання наукових видань узагальнено науково-методичні засади оцінювання впливу інвестицій на розвиток економіки країни. Аналіз статистичних даних Світового банку дозволив виявити залежність між обсягом вкладених інвестицій та валовим внутрішнім продуктом. Виявлено світові тенденції зміни обсягів інвестицій та обсягом ВВП, а також порівняно з отриманими результатами по країнах Європейського Союзу та Україні. Виявлено, що тенденція зміни обсягів ВВП, прямих іноземних інвестицій та питомої ваги інвестицій у ВВП України не відповідає світовій та загальноєвропейській, що пояснюється специфікою соціально-економічного та політичного устрою нашої держави. Проаналізовано динаміку зміни ВВП та прямих іноземних інвестицій в Україну, вплив інфляції на макроекономічні показники. Доведено низьку ефективність вітчизняних інвестицій через спрямування їх на заміну застарілої техніки і технологій. На основі використання методів математичної статистики доведено щільний кореляційний зв'язок між обсягами прямих іноземних інвестицій та ВВП для світової економіки та економіки України. Підтверджено тезу про те, що інвестиції відіграють визначну роль у забезпеченні стійкого економічного зростання країни. На основі аналізу статистичних та аналітичних даних доведено позитивний вплив прямих іноземних інвестицій на соціально-економічний добробут країни-реципієнта, оскільки вони виступають додатковим джерелом економічного зростання, забезпечують розширення експорту товарів і послуг, створюють додаткові робочі місця тощо. Визначено основні причини скорочення обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну та з України протягом 2012 – 2016 років. Доведено, що для України завдання забезпечення високих темпів економічного зростання є стратегічним. Досягнення бажаного результату є можливим за умови оптимального співвідношення між накопиченням і споживанням.

Ключові слова: економічне зростання, ВВП, інвестиції, прямі іноземні інвестиції, інфляція, капітал, міжнародна економіка.

The article examines the impact of investment attraction volumes on the economic growth of the countries of the world and Ukraine. Based on the research of scientific publications, the scientific and methodological bases for assessing the impact of investments on the development of the country's economy are summarized. An analysis of the World Bank's statistical data revealed the relationship between the volume of investment invested and the gross domestic product. The world trends in the volume of investments and the volume of GDP were revealed, a comparative

analysis of the results obtained with the data of the European Union and Ukraine was made. The trend of changes in the volume of GDP, foreign direct investment and the share of investment in Ukraine's GDP is not in line with the world and pan-European. This is explained by the specifics of the socio-economic and political structure of our state. The dynamics of changes in GDP and foreign direct investment in Ukraine, the impact of inflation on macroeconomic indicators are analyzed. The low efficiency of domestic investments was proved because of the fact that they are replacing old technology and technologies. Based on the use of mathematical statistics methods, a close correlation between the volumes of direct foreign investments and GDP for the world economy and economy of Ukraine has been proved. The thesis was confirmed that investments play a decisive role in ensuring sustainable economic growth of the country. On the basis of analysis of statistical and analytical data positive effect of direct foreign investments on the social and economic welfare of the recipient country is proved. They serve as an additional source of economic growth, provide expanded exports of goods and services, create additional jobs, and so on. The main reasons for reduction of volumes of direct foreign investments in Ukraine and from Ukraine during 2012 - 2016 are determined. It is proved that for Ukraine the task of ensuring high rates of economic growth is strategic. Achievement of the desired result is possible provided an optimal balance between accumulation and consumption.

Key words: economic growth, GDP, investments, foreign direct investment, inflation, capital, international economy.

Вступ. Економічне зростання будь-якої країни визначається безліччю чинників, серед яких базовими є наступні основні фактори: трудові ресурси, капітал, технологічний рівень економіки, стабільність та визначеність стратегії подальшого розвитку. Ефективність використання наявного соціально-економічного та ресурсного потенціалу країни залежить від інституційної структури економіки, дієвості нормативно-правової бази, системи менеджменту на всіх рівнях управління тощо. Безумовно, не останню роль у даному процесі відіграють наявний інтелектуальний капітал та визначення вектору подальшого розвитку. Проте реалізація стратегічних цілей має бути підкріплена необхідними економічними ресурсами, які забезпечуються інвестиціями. Відзначаючи важливість ролі інвестицій у забезпеченні економічного зростання, слід підкреслити, що інвестиції у свою чергу також піддані впливу різних змінних.

Теоретичні та практичні аспекти проблеми визначення ролі інвестицій в економічному зростанні країни досліджували такі загальновідомі зарубіжні вчені, як Дж. Бейлі, М. Д. Джонс, Дж. М. Кейнс, У. Шарп та інші. Питання формування інвестиційного забезпечення економіки країни розглядається також у наукових працях вітчизняних вчених, серед яких варто виділити доробки таких українських учених, як І. Бланк [3], Т. Місяць [7], А. Пересада, Ю. Ткаченко [11], В. Федоренко [12] та інших.

Питаннями управління інвестиційною діяльністю займаються також провідні економісти-практики. Проте актуальним залишається проблема визначення ролі інвестицій у загальній фінансовій системі країни з врахуванням особливостей сучасного етапу розвитку економіки України.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування ролі інвестицій у забезпеченні економічного розвитку країни та надання практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності їх використання для зростання економіки України. Для досягнення мети було поставлено та вирішено наступні завдання: дослідити теоретичні підходи щодо визначення ролі інвестицій в економіці країни; проаналізувати динаміку залучення інвестицій та ВВП країн світу; виокремити взаємозв'язок між зростанням ВВП та зміною обсягів інвестицій, вкладених в економіку країни; визначити шляхи підвищення ефективності використання інвестицій для забезпечення економічного зростання в Україні.

Методологія. Для досягнення мети та вирішення основних завдань в роботі були застосовані загальнонаукові та специфічні методи дослідження. Теоретичне обґрунтування ролі інвестицій в економічному розвитку країни здійснено на основі діалектичного та логічного методів, динамічний аналіз взаємозв'язку ВВП та обсягів залучених інвестицій здійснено з використанням методів математичної статистики. Результати дослідження, висновки та пропозиції обґрунтовано шляхом комплексного підходу.

Результати дослідження. Економічне зростання – це зміна добробуту суспільства протягом певного періоду часу, що одночасно є однією з найважливіших загальноекономічних цілей. Часто мірилом економічного зростання виступає збільшення обсягу випуску продукції [4]. Як зазначають науковці, саме завдяки інвестиціям, вливанням в національну економіку, можливий цей ріст. Таким чином, розвиток національної економіки та інвестиційна діяльність знаходяться в діалектичній єдності.

На сучасному етапі розвитку економічної системи закон Вагнера, який передбачає, що зростання валового внутрішнього продукту (національного доходу) супроводжується прискоренням зростанням державних витрат, можна сформулювати в наступному вигляді: суспільний розвиток взагалі й індустріальне зростання, зокрема, повинні супроводжуватися постійним збільшенням частки інвестиційних витрат в валовому внутрішньому продукті (ВВП) [3]. Економіка розвинених країн демонструє певну циклічність у дотриманні базових співвідношень між темпами нарощування інвестиційних витрат і зростанням ВВП. Зазначена тенденція є свідченням завершення структурного перерозподілу і зміцнення пропорцій співіснування приватного та державного секторів в економічному середовищі цих держав.

Інвестиції представляють собою основний капітал і майбутні основні засоби виробництва. Приймаючи до уваги той факт, що основний капітал – це визначальний фактор виробництва, який визнаний провідними вченими світу, можна стверджувати, що обсяги випущеної продукції знаходяться в прямій залежності від основного капіталу (іншими словами, від обсягу інвестицій), а також від кількості зайнятих у виробництві трудових ресурсів

[3].

Виходячи з цього, представляється, що для зростання обсягів виробництва, стимулювання економічного зростання необхідно забезпечувати збільшення або капіталу, або трудових ресурсів, або двох цих чинників одночасно. Оскільки можливості миттєвого збільшення трудового фактору обмежені, ключовим джерелом зростання є капітал, примножити який можна, нарощуючи інвестиції. Наведена двофакторна модель трохи спрощена, а саме, в ній не враховується у відкритому вигляді такий фактор як науково-технічний рівень виробництва. Але навіть при таких спрощеннях очевидно, що для масштабного використання зазначених чинників необхідні вкладення в техніку, науку, технології. Зростання трудових ресурсів і підвищення їх віддачі аналогічно не є можливими без інвестицій у людський капітал [3].

Таким чином, у принциповому плані інвестиції виступають основним джерелом економічного зростання. Звичайно, певну роль в його забезпеченні відіграє ефективність використання наявних ресурсів. Водночас, підвищення ефективності використання наявних ресурсів як джерело зростання у тривалому періоді часу є обмеженим. Більшою мірою це стосується України, оскільки матеріально-технічна база народного господарства в нашій країні є застарілою і можливості її більш інтенсивного використання вкрай обмежені та пов'язані з підвищеними витратами на підтримку старої техніки в робочому стані. До того ж на базі застарілих, віджилих свій вік технологій не можливо освоювати та запроваджувати нові вироби, збільшувати частку інноваційної продукції, забезпечувати прискорене зростання продуктивності праці, зниження енергоємності та матеріаломісткості, підвищення якості, фондовіддачі і в цілому підвищення ефективності суспільного виробництва.

У таблиці 1 наведені дані щодо ВВП України за 2012-2016 роки.

Таблиця 1- Номінальний ВВП України з 2012 по 2016 р. [2]

Роки	млн. грн.		%	млн. USD		%
	ВВП	Сальдо	Приріст ВВП	ВВП	Сальдо	Приріст ВВП
2012	1408889	92289	7,0%	175781	12622	7,7%
2013	1454931	46042	3,3%	183310	7529	4,3%
2014	1566728	111797	7,7%	131805	-51505	-28,1%
2015	1979458	412730	26,3%	90615	-41190	-31,3%
2016	2383182	403724	20,4%	93270	2655	2,9%

Оскільки ВВП визначається у поточних цінах, з метою подання об'єктивної картини вважаємо доцільним врахувати вплив інфляції. Під індексом інфляції будемо розуміти показник, що характеризує зміни загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для

невиробничого споживання (табл. 2):

Таблиця 2- Індекс інфляції за 2012-2017 роки (%) [1]

Роки	2012	2013	2014	2015	2016
Індекс інфляції	99,8	100,5	124,9	143,3	112,4

- значення індексу надаються у відсотках відносно попереднього року

Залежно від цілей інвестування розрізняють прямі, портфельні та інші інвестиції. На відміну від портфельних інвестицій, які являють собою вкладення в цінні папери для отримання доходу у вигляді відсотків або дивідендів, прямі іноземні інвестиції (ПІІ) забезпечують управлінський контроль над об'єктом інвестування. За методологією Міжнародного Валютного Фонду (МВФ) іноземні інвестиції можуть вважатися прямими в тому випадку, якщо вони мають на увазі придбання іноземним інвестором щонайменше 10%-ї частки в статутному капіталі комерційної організації на території країни реципієнта і дозволяють інвестору надавати стратегічний вплив на підприємства, в які він інвестує [6]. Прямі іноземні інвестиції збільшують економічний потенціал країни-реципієнта та виступають додатковим джерелом економічного зростання, забезпечують розширення експорту товарів і послуг, створюють додаткові робочі місця тощо. Слід зазначити, що разом з іноземними інвестиціями країна отримує можливості запровадження нових технологій виробництва й управління. На міжнародному рівні більша увага приділяється саме руху прямих, а не портфельних інвестицій. Динаміка ПІІ в Україну з 2012 р. по 2016 р. представлена у таблиці 3.

Таблиця 3- Прямі іноземні інвестиції в Україну та з України з 2012 по 2016 роки (млн. дол. США) [1]

Роки	ПІІ в Україну		ПІІ з України		Сальдо	
2012	8401	+1194	1206	+1014	+7195	+2,6%
2013	4499	-3902	420	-786	+4079	-43,3%
2014	410	-4089	111	-309	+299	-92,7%
2015	2961	+2551	-51	-162	+3012	+907,4%
2016	3284	+323	16	+67	+3268	+8,5%

З початку АТО та анексією Криму притік ПІІ в Україну значно скоротився – від \$ 4,5 млрд у 2013 році до \$ 410 млн в 2014 році. Основними причинами таких результатів став військовий конфлікт з Росією, погіршення політичної ситуації, соціально-економічна нестабільність, скорочення попиту на український експорт тощо.

Результати аналізу статистичних даних, представлених на сайті

Світового банку [8], показують наступні залежності ВВП країн від ПІІ (рис. 1 – 3).

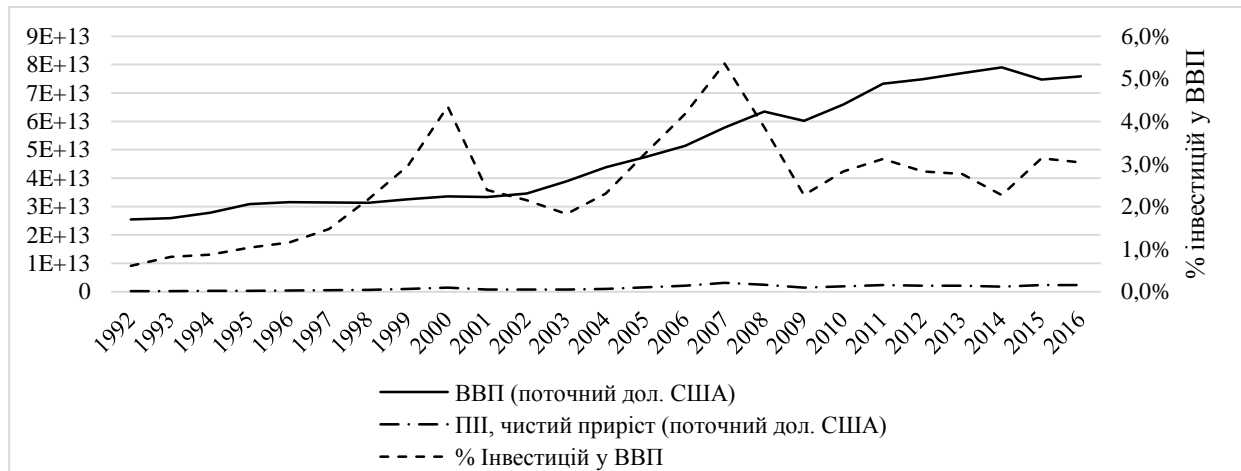

Рис. 1- Світова динаміка ВВП, ПІІ та зміни частки ПІІ (побудовано авторами за даними [8])

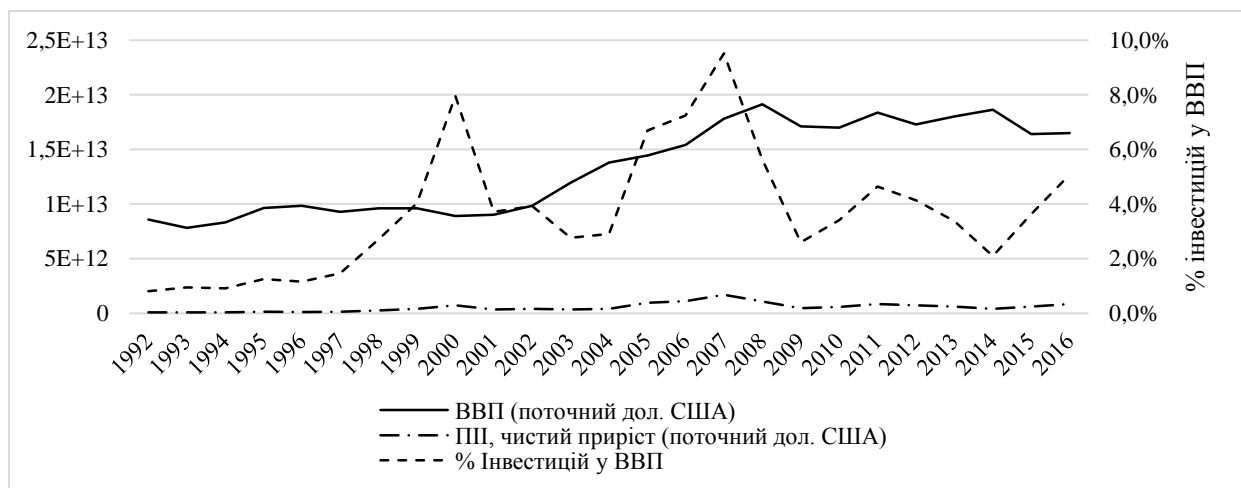

Рис. 2 - Динаміка ВВП, ПІІ та зміни частки ПІІ по країнах Європейського Союзу (побудовано авторами за даними [8])

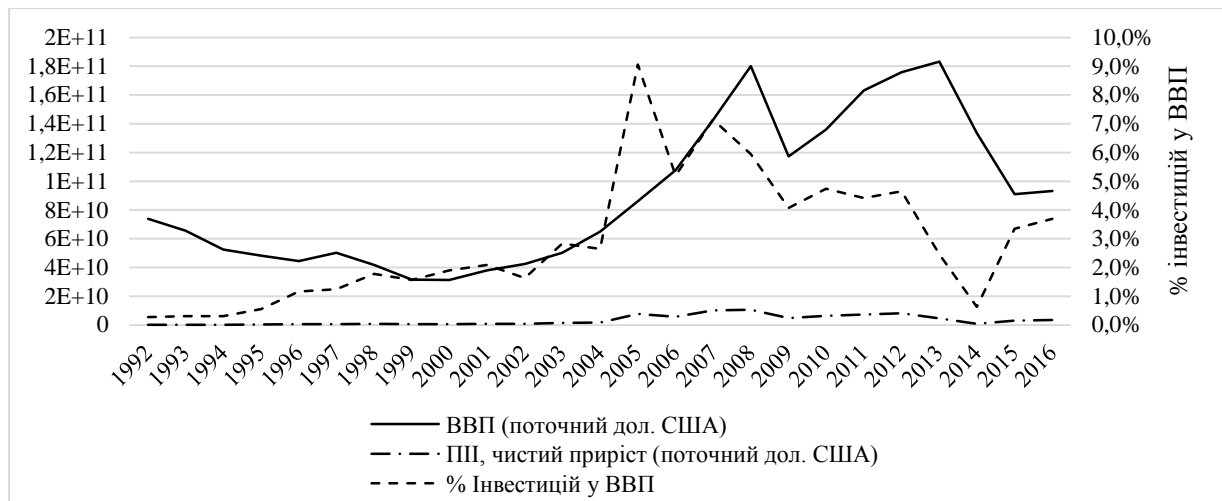

Рис. 3 - Динаміка ВВП, ПП та зміни частки ПП по Україні
(побудовано авторами за даними [8])

Як видно на рис. 1 – 3, ВВП має тенденцію до зростання, що пояснюється розвитком світової економіки. Проте, як вище зазначалося, з 2014 року в Україні спостерігається стрімке скорочення обсягів виробництва. Також українська економіка суттєво відчула вплив фінансово-економічної кризи 2007-2008 років. На макрорівні тенденція щодо зміни обсягів ПП має ідентичний характер, у той час як частка ПП у ВВП має нестабільний характер не лише для України, а й для країн ЄС та світової економіки в цілому.

Проведений кореляційний аналіз показав, що обсяги залучених інвестицій мають суттєвий вплив на ВВП, зокрема, коефіцієнт кореляції становить 0,855 для світової економіки; 0,69 для країн ЄС; 0,811 в Україні.

Водночас, якщо розглядати динаміку темпів зростання ВВП та приросту ПП, то не отримаємо такої прозорої картини (рис. 4 – 5):

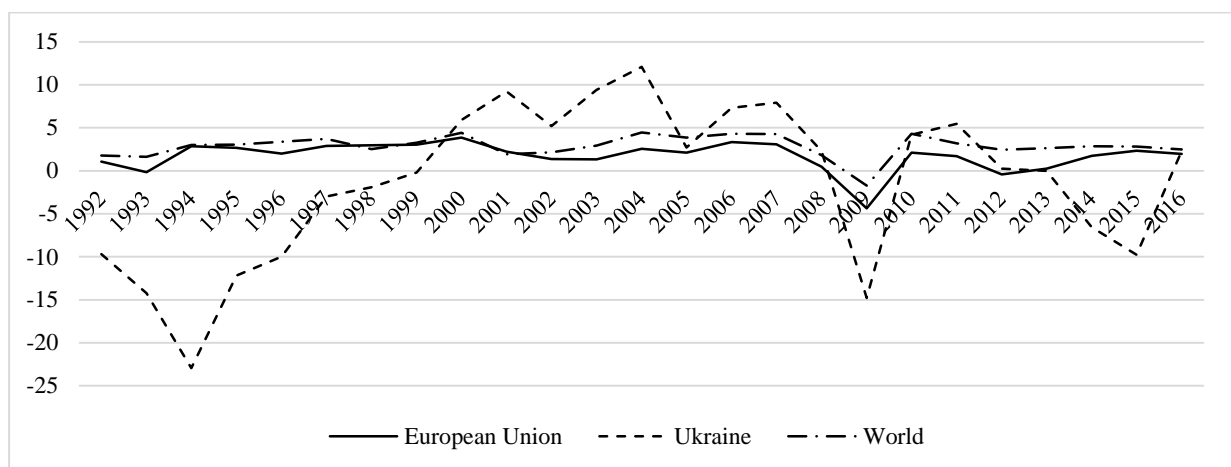

Рис. 4- Щорічне зростання ВВП, %
(побудовано авторами за даними [8])

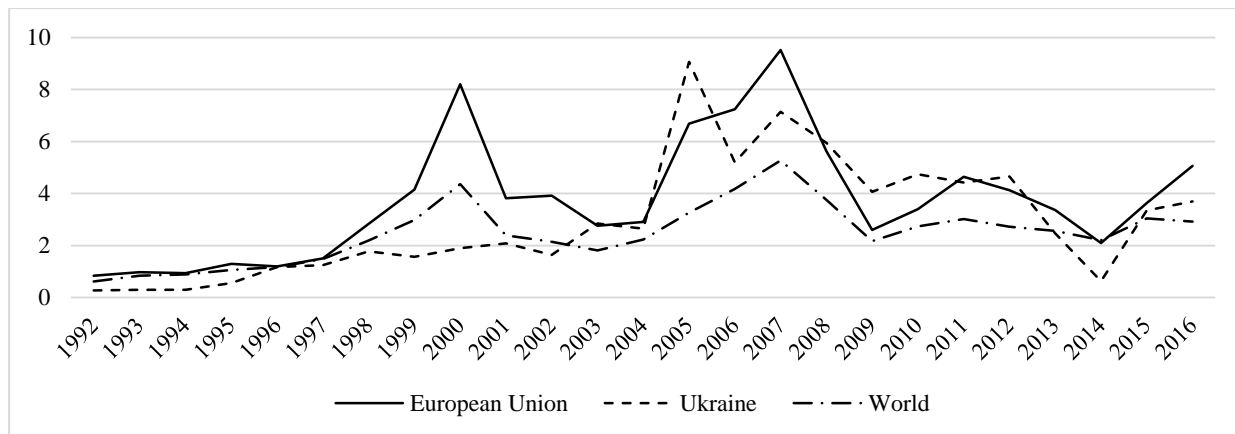

Рис. 5 - Чистий приріст частки ПП у ВВП, %
(побудовано авторами за даними [8])

Як видно з рис. 4 – 5, прямий зв'язок між темпами зростання ВВП та часткою чистого приросту ПП у ВВП відсутній як на рівні світової економіки, так і для країн ЄС та України. Такий висновок підтверджують також математичні розрахунки, зокрема, коефіцієнт кореляції між цими двома показниками дорівнює 0,35 для світової економіки; 0,28 для країн ЄС; 0,48 для України. Така ситуація пояснюється наявністю часового лагу між датою вкладення інвестицій та одержанням результатів від їх використання.

Таким чином, результати проведеного дослідження довели наявність прямого зв'язку між обсягом вкладених в економіку країни інвестицій та обсягом виробленого ВВП. Експерти зазначають, що при частці інвестицій у ВВП на рівні 20-25% можна забезпечити середньорічні темпи економічного зростання в розмірі 2,5-3%, як це відбувається в розвинених країнах, для яких характерна саме така норма інвестицій [2]. Водночас слід відзначити, що значна питома вага реальних інвестицій спрямована на заміну застарілої техніки і технологій, на житлове і соціальне будівництво, на розвиток інфраструктури, перш за все транспорту.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження довело вирішальну роль інвестицій у економічному зростанні, добробуті населення країни, що, в свою чергу, безпосередньо пов'язано із забезпеченням оптимального співвідношення між накопиченням і споживанням.

Отримані у ході дослідження висновки містять елементи наукової новизни, а саме: на основі використання методів кореляційного аналізу та наукового узагальнення змісту процесів економічного зростання виявлено залежність функції ВВП від обсягу вкладених прямих іноземних інвестицій, що надасть можливість розробити ефективну стратегію розвитку країни.

Перспектива подальших досліджень полягає у розробці практичних заходів та інструментів реалізації стратегії розвитку економіки України на засадах формування привабливого інвестиційного клімату в країні.

Література:

1. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Міністерство фінансів Україн. URL: <https://index.minfin.com.ua>
3. Бланк И. А. Основы инвестиционного менеджмента. Киев: Эльга: SMART BOOK, 2013. — 672.
4. Бойчик І. М. Економіка підприємства [2-ге вид., перероб. та доп.]. К.: Аттіка, 2007. 528 с.
5. Волков А. С. Искусство финансирования бизнеса. Выбор оптимальных схем. М.: Вершина, 2006. – 328 с.
6. Геєць В. М. Нестабільність та економічні зростання. К. : Інститут економічних прогнозувань. 2006. 344 с.
7. Місяць Т. Динаміка та характерні особливості інвестиційного співробітництва України та ЄС у контексті економічної кризи // Журнал європейської економіки. 2011. № 1. С. 3–14.
8. Офіційний сайт Світового банку URL: <http://databank.worldbank.org>.
9. Проблеми використання інвестиційних ресурсів підприємств та шляхи їх подолання в умовах кризи: науково-аналітична записка // Інститут економіки та прогнозування НАН України. К.: Либідь. 2008. 15 с.
10. Сидорова А., Анісімова Г. Кількісна оцінка узгодженості інтересів суб'єктів іноземного інвестування // Економіка України. 2012. № 3. С. 49–59.
11. Ткаченко Ю. Динаміка прямих інвестицій в Україну в контексті світових тенденцій // Ринок цінних паперів України. 2012. № 3–4. С. 61–66.
12. Федоренко В. Г. Інвестиції та економіка України // Економіка України. 2007. № 5. С. 12–16.